

TÜRK KADINININ SİYASETTE TEMSİL SORUNU (1980'LERDEN GÜNÜMÜZE)*

**THE PROBLEM OF REPRESENTATION OF TURKISH WOMEN IN POLITICS (1980S
TO THE PRESENT)**

Zeynep Tuğçe ÖZTÜRK

Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Nurgün KOÇ

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölüm Başkanı; Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ABD Başkanı

Özet

Türk modernleşmesi içinde kadınların çağdaş uygar halkların seviyesine ulaşabilmesi için başta Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde önemli adımlar atılmıştır. Bu amaçla kadın-erkek eşitliği başta olmak üzere, eğitim-öğretim ve sosyal hayatta toplumun gerisinde kalmış olan kadınlara bazı Avrupa ülkelerinden daha önce siyasi haklar tanınmıştır. 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını elde eden Türk kadınları siyasi hayatın içerisine dâhil olmuşlar, 1935 yılında yapılan seçimlerde, ilk kez sandık başına gitmişleridir. Uzun yıllar kadınların siyasi hayat içerisindeki yeri siyasi partilerin kadın milletvekillerine kontenjan tanımaması, siyasi partiler içinde demokrasinin tam anlamıyla sağlanamaması, cinsiyetçilik, siyasetin erkek işi olarak görülmesi, kadınların eğitim sorunu gibi birçok nedene bağlı olarak azalırken 1980'li yıllardan günümüze kadar olan dönemde ise kadın hareketlerinin gücü, seçim sistemlerinde değişikliklere dayalı kota uygulaması gibi nedenlere bağlı olarak artış göstermiştir. Her ne kadar siyasetin içerisinde yer alan kadınların sayısı günümüzde dahi yeterli düzeye ulaşamamışsa da toplumdaki cinsiyetçi yaklaşım ve kadınların önüne konulan engeller aşıldıkça, Türk kadınlarının siyasi hayat içerisindeki etkinlikleri ve başarıları artacaktır. Politikada erkek egemen yapının içerisinde kadınların yer alması zor olsa da bu konuda kadınların da yeterince istekli olmadıkları ve daha az mücadele ettikleri görülmektedir. Yine de bir kadın başbakan, Prof. Dr. Tansu Çiller tarafından yönetilen Türk toplumunda kadınların siyasi arenada önemli aşamalar kaydettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Siyaset, Kota, Cinsiyetçilik, Tansu Çiller.

Abstract

In Turkish modernization, important steps were taken under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk so that women could reach the level of contemporary civilized peoples. For this purpose, women who have lagged behind the society in education, training and social life, especially gender equality, have been granted political rights before some European countries. Turkish women, who obtained the right to vote and be elected in 1934, were included in the political life, and they went to the polls for the first time in the elections held in 1935. For many

*Bu çalışma, 2020 yılında Prof. Dr. Nurgün Koç danışmanlığında, Zeynep Tuğçe Öztürk tarafından Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında hazırlanmış olan “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Kadın Hakları” başlıklı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

years, the place of women in political life has decreased due to many reasons such as the fact that political parties do not allow quotas for female deputies, democracy cannot be fully ensured within political parties, sexism, politics are seen as men's work, women's education problem, while the women's movements have increased in the period from the 1980s to the present. Its power has increased due to reasons such as quota implementation based on changes in electoral systems. Although the number of women in politics has not reached a sufficient level even today, as the sexist approach in society and the obstacles placed in front of women are overcome, the effectiveness and success of Turkish women in political life will increase. Although it is difficult for women to take part in the male-dominated structure in politics, it is seen that women are not willing enough and they struggle less. It is possible to say that women have made important strides in the political arena in the Turkish society led by a female prime minister, Professor Tansu Çiller.

Keywords: Women, Politics, Quota, Sexism, Equality, Tansu Çiller.

Giriş

Cumhuriyet'in başlarından günümüze kadar kadınların siyasi haklarını elde etme ve kullanma konusu bu çalışmanın temel argümanını oluşturmaktadır. Kadın hakları konusunda Osmanlı Devleti'nin son asrının modernleşme çabalarının devamı niteliğinde sayılabilecek gelişmeler Birinci Dünya Savaşı sırasında kesintiye uğramışsa da özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün çabalarıyla gerek Kurtuluş Savaşı sırasında gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk kadını, eğitim, hukuk ve siyaset alanlarında önemli kazanımlar elde etmiştir.

Türkiye'nin son kırk yılındaki siyasi gelişmeler, çeşitli boyutlardaki askeri müdahalelerin gölgesinde kalmıştır. Kadın konusunu da mevcut konjonktürdeki demokratik algıdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesi toplumda derin yaralar açmıştır. Bu süreçte her alanda yasaklar söz konusudur. Her ne kadar gazeteler yayın yapamamış, siyasi partiler kapatılıp, kadın derneklerinin faaliyetlerine son verilmiş olsa da, kadın hakları konusu Türkiye'nin gündeminde yer almaya başlamıştır. Özellikle 1982 Anayasası ve çıkarılan kanunlar, uluslararası sözleşmeler ile kadın hakları konusunda önemli adımlar atılmıştır. Kadınlar eğitim, ekonomi, hukuk, siyasi ve toplumsal yaşam içerisinde desteklenmişlerdir. 2000'li yıllara gelindiğinde arkasında Atatürk devrimlerinin ve öncesinin modernleşme birikimini taşıyan kadın haklarının siyasette ne boyutta olduğunu ortaya koyabilmek modern Türkiye realitesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmanın konusu Türk kadınının 1980'lerden 2000'li yıllara siyasetteki temsil sorununu, bu sorunun nedenleri ve bu soruna getirilecek çözüm önerilerini irdelenmek üzerine inşa edilmiştir.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Elde Edilen Siyasi Kazanımlar

Milli Mücadele dönemi sırasında Türk kadınları gerek cephede gerek cephe gerisinde düşmanlara karşı büyük mücadeleler göstererek varlıklarını herkese ispat etmişlerdir. Savaş sırasında cepheye katılan Halide Edip (Adivar), Asker Saime, Kılavuz Hatice, Tayyar Rahmiye, Fatma Seher Hanım, Gördesli Makbule, Binbaşı Ayşe, Nezahat Hanım, Süreyya Sülün Hanım gibi kadın kahramanlar cephede düşmana karşı mücadele verirken, cephe gerisinde de bir hareketlilik söz konusuydu. İşgalleri protesto mitingleri düzenleyen, telgraflarla mektuplarla devleti için mücadele gösteren, cepheye silah taşıyan, cephe

imalathanelerinde, amele taburlarında çalışan, askerin giyecek ve yiyecek ihtiyacını karşılayan, yardımlar toplayan (Kırkpınar, 2001:111-112) Türk kadınları, savaş sırasında büyük bir kahramanlık göstermiştir. Bu yüzdendir ki Mustafa Kemal Paşa “*Onlar kendi fedakârlıkları ile ilahileşmiş Anadolu kadınları ellerinde süt çocuklarıyla bu büyük mücadelede bize yardım etmişlerdir... Dünyanın hiç bir yerinde hiç bir milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesâisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiç bir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gördüm’ diyemez*” (Söylev, 2006:287) sözlerini kahraman Türk kadını için söylemiştir. Savaşta mücadele veren Türk kadını, siyasi hayat içerisinde de elbette kendi haklarını savunabilirdi.

Meşrutiyet devri yeni bir siyasi hayatın gelişmesine yol açmış ise de kadınların devlet idaresi içinde görev ve hak alabilmeleri söz konusu olmadığından, Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi gibi aydınlar İslamiyet’in esaslarından, kadın hakları için deliller aramış, Baha Tevfik, Celal Nuri ise kadınlar hakkında eserler ortaya koyarak bu mücadeleye destek vermişlerdir (Koç, 2010:195-196). Cumhuriyet’in ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Türk kadınları, Meşrutiyet döneminden itibaren vermiş oldukları mücadelelerin bir sonucu olarak siyasi haklarını elde etmişlerdir. Bu elde ediş, Meclis’teki fikir ayrılıklarından doğan sorunlara karşı uzun uğraşların sonucunda gerçekleşmiş olsa da başta Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde ve aydın kesimlerin desteğiyle gerçekleşebilmiştir.

Daha öncesinde *Kadınlar Halk Partisi* 1923 yılından 1930 yılına kadar çalışmalarını sürdürerek siyasal hayata katılma mücadelesi vermiş fakat ilk kez 1930 yılında kadınlar Belediye seçimleri için sandık başlarında yerlerini almışlardır. 442 sayılı Köy Kanunu’nun 20. ve 30. maddelerinde yapılan değişikliklerle (TBMM Zabıt Ceridesi, C: XVII:76) ve 2349 sayılı Kanun’la Türk kadınları muhtarlığa ve köydeki ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir. İlk kez Aydın’da 1933 yılında muhtarlığa bir kadın (Gül Esin Hanım) seçilmiştir. (Güneş, 2010:177). 1934 yılında Aydın’da kadınların oluşturduğu bir topluluk, artık bütün haklara sahip olmak istediklerini dile getirince, Mustafa Kemal Atatürk kadınların bu isteklerinde oldukça haklı olduklarını söyleyerek kadınlar için gerekli çalışmaların derhal başlatılması gerektiğini belirtmiş ve ardından çalışmalar tüm hızlandırılmıştır. 5 Aralık 1934 günü, 1924 Anayasası’nın 10. maddesi; “*On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk Mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir*” ve 11. maddesinde ; “*Otuz yaşını ikmal eden her erkek Türk, mebus intihap edilmek salahiyyetini haizdir*” yer alan ifadeler “*Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk’ün*” hakkıdır.” ve “*Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir*” (T.C Anayasası, 1924:170) şeklinde değiştirilerek genel seçimlerde kadınlara seçme ve seçilme hakkı sağlanmıştır.

1935 yılında, iki dereceli seçim sistemi ve yalnızca Cumhuriyet Halk Partisi’nin tek parti olduğu dönemde kadınlar, partinin üst düzey isimleri tarafından belirlenerek siyasi hayata adım atmışlardır. 17 kadın milletvekili Meclis içerisinde yer almayı başarmış, hatta bir yıl sonra yapılan ara seçimlerde 1 kadın milletvekilinin katılımı ile sayılarını 18’e yükseltmişlerdir. Meclis içerisinde yer alan kadınların sayısı yüzdeye vurulduğunda %4.5 gibi bir orana tekabül etmekteydi (Uluslararası Kayhan, 2016: 273).

Türkiye’nin dört bir yanından milletvekili olarak seçilen Türk kadınları Mustafa Kemal Atatürk’ün desteğiyle Cumhuriyet’e ve demokrasiye olan inançlarını göstermek için Meclis’e

girdikten hemen sonra çalışmalara başlamışlardır. Kadınlar bölgedeki su sorunları, kız çocuklarının eğitimi, ıslah evleri, gençlerin spora yönelmesi, dış politika gibi farklı konular üzerinde yoğunlaşmışlardır (Güneş, 2000: 177).

Siyasi katılımı elde eden Türk kadını, 1939-1943 yıllarını kapsayan V. Dönemdeki seçimlerde 16 kadın milletvekili ile TBMM’nde yer almıştır. VI. Dönem ve (1943-1946) VII. Dönem seçimlerinde ise bu sayı sabit kalsa da erkek milletvekillerinin sayısı arttıkça kadın milletvekillerinin Meclis içerisindeki oranı git gide azalmaya başlamıştır. VIII. Dönem (1946-1950) seçimlerinde bu sayı 9’a yükselmiş, 1950-1954 yılı arasındaki IX. Dönemde 3’e düşmüş, 1954-1960 yılları arasındaki X. Dönemde 4 ve 1957-1960 yılları arasındaki XI. Dönemde 8 kişi ile sınırlı kalmıştır (Çolak, 2017: 118). 1961 yılında 450 milletvekilinden yalnızca 3, 1965 yılında 8, 1969 yılında 5, 1973 yılında 6 ve 1983 yılında 12 kadın milletvekili Meclis’te yer alabilmiştir (Sargın-Yıldız, 2018: 4063).

Yapılan yenilikler ilk zamanlarda yeni bir devletin büyük değişimleri olarak görülmüş ve desteklenmişse de bu yenilikleri istemeyenler de çeşitli engeller çıkarmışlardır.

Kadınların Siyasi Hayat İçerisinde Karşılaştıkları Engeller

Cumhuriyet’in ilanından sonra kadınların siyasi hayat içerisine aktif bir şekilde katılmasının ardından yıllar geçtikçe bu katılımında büyük oranda azalmalar görülmektedir. Bu durumun belli başlı sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden bazıları kişisel sebepler olurken bazıları ise kadınların maruz kaldığı engellerden ileri gelmektedir. Bu nedenleri sıralayacak olursak; tarihsel süreç çerçevesindeki kadın milletvekili sayısının azalma nedenleri arasında siyasi partilerin kadın milletvekillerine oy kaygısı sebebi ile kontenjan tanımaması, parti içi demokrasinin sağlanamaması, parti toplantılarının kadın milletvekillerinin gitmeyi uygun bulmayacağı yerlerde düzenlenmeleri, kota uygulamaları, cinsiyetçilik, siyasetin erkek işi olarak görülmesi, kadınların eğitim sorunu gibi pek çok etken göze çarpmaktadır (www.istanbulbarosu.org.tr, 2020).

Özellikle kırsal kesimde yaşamını sürdüren kadınların birçoğu yeterli eğitime sahip olmadığından siyaset hakkında da bir önyargıya sahiptir. Bu konuda bilgisiz olunması ilgisizliği de beraberinde getirdiğinde, siyasetin erkek işi olduğu, siyasetle uğraştıklarında evlerine, eşlerine yeteri kadar vakit ayıramayacaklarını düşünceleri bu durumun temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra parlamentoya girebilseler dahi azınlıkta kalıp seslerini duyuramayacakları endişesi de söz konusudur (Arıkan,1988:9).

Bu konudaki çalışmaları konu eden Ö. Ozankaya 1968-1969 yılında kırsal kesimlerde bir anket geliştirmiş ve kadınların siyasete politik konulara olan katılımını, ilgisini ve bilgisini araştırmıştır (Ozankaya, 1971:37-39). Ozankaya’nın elde ettiği sonuçlara göz atmak gerekirse; kadınların politikaya karşı olan tutumlarının nedenleri arasında; kadınların ilgisizliği, bilgisizliği, politikayı gerekli görmemeleri ve politikayla ilgilenen kadınlara veya politika hakkında konuşan kadınlara erkeklerin takındıkları kötü tavırlar, kadınların siyasetten anlamadıklarını söylemeleri ve kadınları aşağılamaları gelmektedir (Caporal, 1982: 710-711).

Batı’da yaşayan, iyi eğitim almış, ekonomik geliri iyi olan kadınların siyasete dâhil olmamasının nedenleri ise, yaşadığı toplumda hiçbir sorun bulunmadığı ve içinde bulunduğu durum çerçevesinde siyasete dâhil olmasının gereksiz olduğu düşüncesi ile açıklanmaktadır (Üşür, 1998:540).

Cinsiyetçilik kavramı kadını siyasetten ayrı tutmaktadır. Kadınlar toplum nazarında ev içi sorumlulukları bulunan ve evin dışında herhangi bir işte çalışmasına gerek görülmeyen bir durumun içerisinde yer almaktadır. Toplumsal yapıya göre kadınların işleri ev içi olmanın yanı sıra bakım hizmetidir. Erkeklerin geleneksel olarak muaf tutulduğu, çocukların ve aile içerisinde yaşayan diğer kişilerin bakımından kadının sorumlu olması, kadınları ev içine bağımlı kılmış ve kadınların ev dışında çalışması da ev işlerinin aksamasıyla ilişkili olduğu için kadınları çalışma yaşamından, dış dünyadan ve siyasetten ayrı tutmuştur (Karatepe-Arıbaş, 2017:9).

Siyasi partiler nazarında kadınların siyasetin dışında bırakılmasının nedenleri ise; partilerin mevcut yapısı ve seçim sistemleri, olarak ele alınabilmektedir. Siyasal partilerin yapısı kadınların siyasal alana girmelerini oldukça zorlaştırmaktadır. Meclis içerisinde bulunan kadın milletvekili, partideki erkek adayların ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda, erkekler tarafından seçilmektedir ve parti tabanı veya halkın oyu ile değil, genel merkezlerin belirli elemelerinden geçebildikleri takdirde temsil hakkı elde etmektedir. Kadınlardan bu noktada beklenen; erkek işlerini üstlenmeleridir. Örneğin; erkekler adına ev ziyaretleri gerçekleştirmeleri, parti örgütünün ikna edilmesi, seçim masraflarına katkıda bulunmaları (Gül, 2007:1-26).

Seçim sistemlerindeki çoğulcu seçim, kadınların aday gösterilmelerine uygunluk sağlamamaktadır. Kadınların parlamento içerisinde olmasına yarayan sistem Nispi temsil seçim sistemidir (Demir, 2015:38). Nispi temsil seçim sistemine göre; milletvekili çıkarılması parti oylarınca olmaktadır ve çoğunlukta olan partilerin dışındaki partilerin de üye çıkarmaları sağlanır. Böylece farklı seçmenlerin düşünceleri bu sistemde temsil edilmektedir. Bu durumda azınlıkta kalan kadınların parlamento içerisinde temsil edilmesine fırsat tanınmaktadır (Akyıldız, 2016:127).

Siyasal partilerde temsil hakkı elde edecek kişilerin, büyük çoğunluğu, partinin üst düzey yöneticileri tarafından seçildiğinden, seçilecek adayların, birtakım kaynaklarının olması tercih edilmektedir. Mesela; güçlü bir çevre ve siyasal ilişkiler, para, eğitim, tecrübe gibi. Bu şartlar altında da elbette ki erkek adaylar kadınlardan daha avantajlı bir durumda bulunmaktadır (Sezgin, 2019:31).

Kadınlardan beklenenlerin yanında, kadınların da bu parti ve çevreden bekledikleri şeyler bulunmaktadır. Örneğin kadın, partilerden manevi destek beklemektedir. Her ne kadar siyaset yıllarca erkek işi olarak görülse de siyasete atılmaya karar veren kadın partiden, isteklendirme ve destek beklemektedir. İşte bu hususta parti desteklerinin yetersizliği kadını bu alandan uzak tutmaktadır (Demir, 2015:43). Diğer yandan medyanın erkek egemen yapısı, giyim kuşam, başörtü sorunu, kadınların siyasetten önce toplum nazarında kabul göremeyişleri gibi birçok etken de kadınların siyasetten uzak durmasına, uzak tutulmasına neden olmaktadır.

Kadınların Siyasete Aktif Olarak Katılmasını Sağlayacak Çözüm Önerileri

Demokrasinin kadınlar açısından da gerçek bir şekilde işleyebilmesi, kadınların da erkekler gibi temsil hakkının olması ve bunu elde edebilecek imkânların sağlanması ile ilgilidir. Bunun için yapılması gereken şey, eksikliklerin en alt seviyeye indirilmesi hatta mümkünse giderilmesidir. Öncelikle eğitim sisteminin kadınlar açısından yeterli düzeye getirilmesi, kota sisteminin eşit hale getirilmesi, gereken kanuni düzenlemelerin yapılması, sivil toplum

kuruluşlarının çalışmalarında kadınların sorunlarına yer verilmesi, seçim sistemindeki düzenlemeler ve en önemlisi toplumun kadına bakış açısının değiştirilmesidir. Siyaset kurumu toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Toplumda kaynakların nasıl elde edileceği, nasıl bölüştürüleceği, haklar ve en temel meseleler siyasal alanda alınacak kararlar sonucunda belirlenmektedir. Kadınların ve erkeklerin toplum içerisindeki rolleri de bu ölçüde şekillenmektedir (Saygılıgil, 2010:26).

Kadınların siyasi hayatın içine dâhil olabilmesinin ilk şartı da kadınların toplum nazarında kabul görmesidir. Yıllarca toplumdan soyutlanan, geri planda tutulan kadınların, siyasi haklarını elde ettikten hemen sonra toplumda kabul gördüklerini söylemek yanlıştır. Daha öncede bahsedildiği gibi ilk başlarda siyasi hayatın içerisine büyük umutlarla katılan kadınların yıllar geçtikçe siyasetten uzaklaşması bunun en büyük göstergesidir. Peki, kadınları siyasi hayata dâhil etmek ve kadınların kendi haklarını kendilerinin dile getirmesini sağlamak için neler yapılabilir? İlk olarak bu bir sorun olarak kabul edilmeli ve bu sorunun ortadan kaldırılması için çözüm yolları aranmalıdır.

Toplumda kadın ve erkek arasında yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi sadece kadınların açısından pozitif bir durum olarak görülmüş bu sebeple de üzerinde durulmamış bir konudur fakat kadınların erkeklerden geri planda kalması ve yaşanan eşitsizlikler aslında erkekler için de olumsuzluklar barındırmaktadır. Erkekler için ortaya çıkan olumsuz sonuçlar; kadınların tüm aile bakımını üstlenmesi sebebiyle erkek bireylerin çocukları ve eşleri ile mesafeli ilişkiler kurmasından dolayı ortaya çıkan iletişim eksiklikleri, kadınlara göre daha kısa yaşam süreleri ve pek çok hastalık riskine karşı açık olmaları, daima her şeyi kontrollerinde tutma isteğinden dolayı ortaya çıkan duygu bozuklukları gibi birçok sonuç ortaya çıkarmaktadır. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi hem kadın hem de erkek bireyler için olumlu sonuçlar doğuracaktır (Sayer, 2011:83-84).

Toplumun bazı kesimlerinde kadınların oy kullanmadığı, hatta eşlerinin baskısıyla onların istediği partiye oy kullandıkları yapılan araştırmalar doğrultusunda, bilinmektedir (Caporal, 2000:81-82). İşte tam da bu konuda toplumun bazı kesimlerinde yaşanan sorunun erkek egemen sistemin bir parçası olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada ön yargıların kırılması gerekmektedir.

Siyasi alanda kadınlara pozitif ayrımcılık uygulamayı hedefleyen bir sistem kota sistemidir. Kota; seçim sistemlerinde kadınların temsiliyi arttırmak amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Seçimlerde demokrasinin uygulanabilmesi ve kadınların da demokratik haklarını kullanabilmesi adına oldukça önemli bir uygulamadır. Toplumda nüfusları ölçüsünde temsil edilemeyen grup olan kadınların kendi haklarını ve isteklerini yine kendilerinin dile getirmeleri ve temsil edebilmeleri açısından da önemlidir.

Kadının zayıf temsiliinin önünü açan ve en yüksek oranda temsiliyi sağlayan kotalar kadınların eksik temsiliyi hızlıca çözmek ve demokrasiyi sağlamak için bir unsurdur fakat kadının tüm problemlerini çözemez (Çağlar, 2011:73).

Türkiye’de cinsiyet kotası uygulamaları Türk siyasetine 1980’li yıllarda girebilmiş sosyal demokrat partiler dışında sahiplenilmemiş, ancak 2000’li yıllara gelindiğinde kadın konusu tartışmaları ile cinsiyet kotası da tekrar gündeme gelmiştir (Beşli, 2005:2).

Kadın ya da cinsiyet kotası için asgari temsil oranı %30’dur. Ancak kota kadınların aday listelerinde en az %30 bulunmasını zorunlu kılmamalı, aday listelerinden itibaren en az %30

kadın aday seçilmesini garanti edebilecek şekilde sıralanmasını sağlamalıdır (KA-DER, 2005:18).

Kadınların kota uygulamasından yararlanabilmeleri için siyasi partilerin kendi seçim yönetmeliklerinde, Anayasada, seçim yasalarında, tüzüklerinde de bu uygulama kullanılmalıdır. Kota uygulaması da her konu gibi toplum içerisinde farklı gruplar arasında tartışılmaktadır. Cinsiyet kotasını kadınlar için ayrımcılık olarak adlandıran ve kotanın demokratik olmadığını savunan gruplar, oyların kişilere değil siyasi partilere verileceğini bu sebeple cinsiyetin önemsiz olduğunu savunan gruplar ve kota uygulamasının olması gerektiğini savunan gruplar gibi. Bu şekildeki görüşler ışığında 1980’li yıllardan sonra, daha baskın olarak 2000’li yıllarda farklı partilerin kota uygulamaları hakkında farklı görüşlerini ve farklı politikalarını gözlemlemek mümkündür (Yayın, 2007:33-35).

Kota uygulamalarının sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmesi, kadınların siyasi hayat içerisinde aktif olarak yer alması açısından da oldukça önemli bir durumdur. Sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin, kadınların seslerinin güçlü çıktığı toplulukların ve elbette ki medya unsurunun bu konudaki payı oldukça önemlidir.

1980 ve Sonrası Dönemde Siyasi Alanda Kadın Hakları

1980 döneminde Türkiye için bir hareketlilik söz konusudur. Bu durum kadınlar açısından da geçerlidir. Kadın sorununun bu dönem içerisinde meydana gelmesinin iç ve dış etkenlerin bir sonucu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1980 sonrasında kadınların siyasi yaşama katılımında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 12 Eylül askeri darbe rejiminin siyasal yapıyı yeniden dizayn etmesi, kadın hareketlerini de etkilemiştir. 1980’lerden sonra ortaya çıkan kadın hareketleriyle, kadın sorunlarının önemli bir hal alması ve değişen kadın imajları, 1993 yılında Tansu Çiller’in Başbakan olması yanında birçok kadının da siyasete dâhil olması önemlidir. Bunlara ek olarak ise partilerin kadınların oylarını alabilmeleri için, kadın seçmenlerin parti içerisindeki konumunun önemini anlamış olmaları gelmektedir (Çakır, 2011:37-38).

Kadının yaşadığı yerdeki siyasete etki edebilmesi kuşkusuz yerel seçimlerdeki gücüne bağlıdır. Kadınların yerel seçimlere katılımı yerel yönetimlerde söz sahibi olmaları ile sağlanabilmektedir fakat Türkiye’de yapılan son dört yerel seçime bakıldığında 1999 yılı kadın belediye başkanı oranı yüzde 0.6, 2004 yılı yerel seçimlerinde yüzde 0.6, 2009 yerel seçimlerinde yüzde 0.9, 2014 yerel seçimlerinde yüzde 2.9 olmak üzere oldukça düşüktür (Oruç-Bayrakçı, 2018:473).

1985 yılında imzalanan CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) kadınların siyasete katılımalarını açıklarken bazı konulara değinmiştir. İlk olarak bütün seçimlerde ve referandumlarda kadınların oy kullanabilmesi gelmektedir. Kamusal olarak seçim yapılan alanlarda kadınların da seçilebilmesi siyasetin içine dâhil olması anlamını taşımaktadır. Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevine atanabilmek, kamu görevlerinde bulunabilmek, kamu görevleri üstlenebilmek, ülkenin kamusal ve siyasal yaşamı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak suretiyle kadınlar ve erkeklerin siyasi alanlarda eşit düzeyde temsil hakkının tanınması mümkün olabilecektir (CEDAW, 3232 Sayılı Kanun, 2020).

Türkiye’de 1990’lı yıllara kadar kadının siyasette var olup olmaması diğer toplumsal konular kadar sağ veya sol çevrede pek sorun olarak ortaya konulmamaktadır. Demokratik süreçler tıpkı erkekler gibi kadın hayatını da yakından etkilemesine rağmen kadınların haklarını kullanamadıkları söylenebilir (Üşür, 1998:531).

Siyasal partilerin içinde bulunan kadın kolları, kendi kararlarını verme, hakkını savunma, kadınların siyasal faaliyetlerinde etkili rol oynama gibi politikaların yerine, bağlı olduğu siyasal partinin propagandalarını yapmakla sınırlı kalmaktadır. Partinin içerisinde yer alan kadın kollarının henüz kendi faaliyet alanları hakkında bile söz sahibi olmadığı bir siyasal partinin içerisinde, etkin bir şekilde demokrasiden faydalandığını söylemek mümkün olmamaktadır (Çadır, 2011:54).

Partilerin içerisinde yer alan kadınlara yüklenen sorumluluklar, partinin yükünü hafifletmekten başka bir işe yaramamaktadır. Kadınların siyasal partiler içindeki görevleri, partinin propagandasını yapmak için evleri gezmek, derneklerde toplantılar gerçekleştirmek, üyesi olduğu partiye oy toplamaktan ileri gidememiştir (Çadır, 2011:118).

Siyasi partinin içerisinde yer alan erkekler, adayları belirleme, seçim, karar alma, siyasi partisi hakkında konuşmalar yapma gibi, gerçek bir siyaset yürütürken, kadınlar ise toplumda kadın kimliklerini kullanarak ve kadınlar arasındaki ilişkilere dayanarak, partisi için çalışmalarını sürdürmekle sınırlı kalmaktadır (Üşür, 1998:533).

Genel olarak durum bu şekildeyken, kadınların siyasete etkili bir şekilde dâhil olması, partiden partiye değişiklik göstermektedir. Bu da partinin ideolojisi, özgürlük ve demokrasi gibi kavramları ne derecede özümsemişi ile ilgilidir (Çadır, 2011:51).

1983 yılında kurulmuş olan Refah Partisi’nin kadın komisyonları hem ideolojik sembollerini kadın ilişkilerine döndürmeyi başarırken, diğer yandan da partinin diğer karar organlarına geçiş açısından soyutlanmış konuları kabullenip, bu durumu da kamusal tartışmaya açmakta gerekli cesareti gösterememe özelliğini korumuştur. Kadınlar parti içinde önlerinin kapalı olduğunu bilmekle beraber, parti içerisinde bir güç kazanma amaçları taşımaktadırlar. Seçimle oluşmuş CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) Kadın Kolları, Refah Partisi içerisinde yer alan kadınlara göre farklı bir politika uygulamaktadır. CHP’li kadınlarda 1980’den itibaren kentli, okumuş kadınlarla, dışlanmış kadınları bir araya getirme çalışmalarını kapsayan bir politikayı hayata geçirme istekleri gözlemlenmektedir. ANAP (Anavatan Partisi), DYP (Doğru Yol Partisi) gibi sağ partiler içerisinde yer alan kadın kolları da üye olduğu siyasi partiye yardımcı ve bağımlı şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. DYP bir kadın başkana, Prof. Dr. Tansu Çiller’e sahip olduğunda, parti içerisinde kadınların önünü açmayı hedefleyen oldukça önemli bir adım atmıştır (Üşür, 1998:534).

Siyasi parti başkanları kadınların siyasete katılımı için, gerekli olan koşulların sağlanması gerektiğinden bahsetmiş, bu koşulların sağlanması için 1989 yılında DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve SHP (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) Başkanı Erdal İnönü bazı adımlar atmışlardır. Bülent Ecevit, kadınların siyasete katılmasının önündeki engelin zamansızlık olduğunu, bunun için düzenlemeler yapılacağını belirtmiştir. İnönü, partisi için %25 kadın kotasının koyulabileceğini, Demirel ise, kadınlar istediği takdirde partisinin yarısını verebileceğini dile getirmiştir. Fakat yapılan ilk seçimlerde, bu parti başkanları, kadın adaylarını listenin şanssız yerine koydukları için Meclis’e, 4’ü ANAP, 2’si DYP, 2’si SHP’den ancak 8 kadın milletvekili girebilmiştir (Arı, 1998:547-548).

Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olan Prof. Dr. Tansu Çiller, 1991 yılında, İstanbul'dan Doğru Yol Partisi'nden seçimlere katılarak milletvekili seçilmiştir. Tansu Çiller'in, parti içerisinde yer alan kadınlarla ilgili söylemleri arasında kadınların toplumsal yaşamın her alanında bulunması gerektiği yer almaktadır. Eşit ve adil bir şekilde bu alanlarda temsilinin sağlanması için kalıcı olacak politikaların hayata geçirilmesi gerektiğine de vurgu yapan Çiller, kendisinin Başbakanlık koltuğuna oturmasının, kadınlar için bir fırsat olduğunu ve tüm Türk kadınlarının çağdaş dünyaya kavuşması için onun yolunu takip etmeleri gerektiğinden bahsetmiştir (Toksöz, 1998:563-564).

Çiller kadınların desteğini alarak, Atatürk'ün kadınlara verdiği hakların korunması ve güçlendirilmesi için faaliyetlere girileceğini söylemiş, bu sebeple de kadınlardan oy talep etmiştir. Çiller, Meclis içerisinde yer alan erkek rakipleri arasında tek kadın olarak, toplumda yerleşen kadının bağımlı ve güçsüz olduğu imajını yıkmayı amaçlamıştır. Tansu Çiller'in kürsüde elini beline koyarak konuşması, kadınsı imajından vazgeçmediği, sert tavrı, cesareti ve kararlılığı da, erkek siyasetinde erkek gibi mücadele edebildiğinin göstergesi sayılmıştır (Demirkürek, 2011:149-151).

Partiler içerisinde her ne kadar kadınların siyasete katılması hakkında söylemler yapılsa da, kadın konusunda siyasi partilerin kadını siyasi bir aktör olarak ele almayarak, kadının annelik vazifesini, toplumsal konumunu öne çıkarması kadının siyasete katılımı konusunda samimi olunmadığını göstermektedir.

1995 yılında imzalanan Pekin Deklarasyonu'nda kadınların tüm ülkelerde düşük temsil edildiği ve kadınların siyasi mekanizmaların içerisinde yer almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmasına rağmen devlet görevinde yer almaları yeterince mümkün olmamaktadır. Partilerin çalışma biçimleri, ayrımcı uygulamalar, kadının aile içerisinde sorumluluklarının olması, kadınları siyasi görevlerde bulunmaktan alıkoyabilmektedir. Kadınların toplumda özellikle medyada, hukukta ve diğer alanlarda yeterince temsil edilmemeleri, siyasette önemli kuruluşların üzerinde bir yetkiye sahip olmamaları, siyasetin erkek işi olduğu algısını yaratmaktadır. Bu sebeple kadın ve erkeklerin siyasi partilere, atama yoluyla belirlenen kamu görevlerine, erkeklerle aynı oranda katılımı ve aynı düzeyde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kadınların siyasi partiler tarafından siyasi katılımını engelleyen, ayrımcılığa maruz bırakan oluşumlara karşı önlemler almak, kadınları siyasi katılıma teşvik etmek, kadınları siyasi parti liderliğine teşvik etmek gerekmektedir. Bunun için siyasi partiler, hükümetler, ulusal organlar, hükümet dışı kuruluşlar ve uluslararası örgütler üzerlerine düşen görevi yapmalıdır (Pekin Deklarasyonu, 2020:75-80).

Tablo 1: 1991-2007 Yılları Arasında Mecliste Yer Alan Kadın Parlamenter Sayısı
(Ayata – Gölgeioğlu, 2014:136)

Seçim Yılı	Mecliste Parlamenter Sayısı	Kadın Parlamenter Sayısı	%'lik Dilimler
1991	450	8	1,8
1999	450	22	4,0
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1

Yukarıdaki tablodan anlaşılabacağı üzere anayasalarda, uluslararası belgelerde yer alan, kadına siyasal açıdan hakların sağlanması, gerekli imkânların tanınması durumu, kadınların yıllara göre Meclis'teki sayılarının artması ile gerçekleştirilmeye çalışılmışsa da eşitlik ilkesinin uygulanmadığı da erkeklerin sayısının kadınların sayısında çok daha fazla olmasından anlaşılmaktadır.

2001 yılında Anayasa'nın 41. ve 66. maddelerinde yapılan değişiklikle, kadın- erkek eşitliğinin anayasal düzende tanınmasına yönelik olumlu bir adım atılmıştır (Gönenç- Kontacı, 2005:122). Anayasada yer alan eşitlik prensibi çerçevesinde CHP'li kadın milletvekilleri 2004 Anayasası'ndaki değişikliği bir fırsat olarak görmüşler ve kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın anayasada yer almasını istemişlerdir. Bunu CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)'da yer alan maddelerden referans alarak dile getirmişlerdir (Ayata- Gölgeioğlu, 2014:138). Kadınlara sağlanacak pozitif ayrımcılık istekleri iktidar partisi tarafından da dikkate alınmamış ve anayasa değişikliğinde maddede yer alan ibarede “devlet bu eşitliği sağlamakla yükümlüdür” şeklinde değiştirilmiştir (Gönenç- Kontacı, 2005:122). Bu değişiklikler sonucunda kadınlara pozitif ayrımcılık tanınmamış, kota uygulamalarının düzenlenmesinde adım atılamamıştır.

2007 yılında seçimlerin öncesinde kadının temsil meselesi konusunda tekrar tartışmalar meydana getirmiştir. Siyasi partilerin bir kısmının içerisinde kadın kotası bulunmasına rağmen yetersizdir. CHP parti tüzüğünde yer alan %25 kadın kotası maddesini uygulamamış, kadın aday gösterme oranı %10'da kalmıştır. DYP'de de bu oran %10 olmaktadır. AK PARTİ (Adalet ve Kalkınma Partisi) ise kota uygulamalarına en net tavrı gösteren parti olmuştur. Kota uygulamaları konusunda AK PARTİ'de kadınlara kota vermenin onlara haksızlık yapmak ve koruma altına almak olduğu belirtilerek bu durumun kadınları siyasetten uzaklaştıracağı iddia edilmiştir (Ayata- Gölgeioğlu, 2014:139-140). Kadınlar hakkında bir cinsiyet kotası Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tüzüğünde yer almamaktadır. Kota uygulamalarına karşı olmakla birlikte kadın siyasetçileri de destekleyen AK PARTİ'de kota düzenlemesi olmasa da, eylemsel olarak gerçekleştirilmektedir (Şebnem, 2012:78-96).

Tablo.2: 22.-23. Dönem Kadın Milletvekillerinin Partilerdeki Sayıları (TÜİK, 2007)

SİYASİ PARTİ ADI	22. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLİ	23. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLİ
AK PARTİ	30	13
CHP	10	11
MHP	2	-
BAĞIMSIZ	8	-
TOPLAM	50	24

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tüm kota karşıtı görüşlerine rağmen partiler içerisinde kadın milletvekilleri sayısında en büyük sıçramayı sağladığı söylenebilir. “Kadınlarımızın TBMM'de daha etkin temsil edilebilmesi için en fazla kadın milletvekili adayını biz gösterdik” (Terkan, 2010:129) sözleriyle ifade edilen AK PARTİ'nin kadın milletvekili aday konusundaki hassasiyeti diğer partilerin önüne geçmiştir. AK PARTİ'nin Ocak 2019'daki parti tüzüğünde; yine kadın kotasından bahsedilmemiş fakat parti tüzüğü içerisinde Kadın

Kollarından, Kadın ve Gençlik Kollarına üye olma şartları, Kadın/Gençlik Kolu Belde Kademesi Teşkilat Organları, Kadın/Gençlik Kolu İlçe Kademesi Teşkilat Organları, Kadın/Gençlik Kolu İl Kademesi Teşkilat Organları, - Kadın/Gençlik Kolu Genel Merkez Teşkilat Organları, Kadın ve gençlik kolları kongre takvimi, Kadın ve Gençlik Kollarına İşten El Çektirme gibi konularda kadınlara parti içi politikalarında önemli ölçüde yer verilmiştir (<https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf>, 2021).

2012 yılında Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğünde cinsiyet kotası %25'ten %33'e çıkarılmıştır. Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu, kota uygulamalarının gerekliliğinden bahsederek, kadınları CHP'ye davet etmiştir. CHP'li siyasetçiler kotayı kadının siyasal yaşama katılmasında oldukça gerekli görmektedirler (Bešli, 2005:3-6). CHP'nin, 9-10 Mart 2018 tarihli 19. Olağanüstü Kurultay'ında kabul edilen parti tüzüğünde; kadınlar konusunda; Partinin Kuruluş ve İlkeler kısmında, cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın her alanında uygulanmasını sağlamak, kadına karşı her türlü şiddeti önlemek maddesine yer verilmiş, cinsiyet kotası hususunda Madde 56'da "Merkez yoklaması yoluyla saptanacak milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında, parti meclisi seçiminde, il ve ilçe yönetim kurullarının seçiminde, il kongre delegeleri ve kurultay delegeleri seçimlerinde yüzde otuz üç (%33) cinsiyet ve yüzde yirmi (%20) gençlik kotası uygulanır" ifadesi ile kota uygulamalarındaki istikrarını sürdürmüştür (<https://chp.azureedge.net/1f7bd3da6eb747b5b344afc903b0062d.pdf>, 2021).

Milliyetçi Hareket Partisi'nin de kadın kotası konusuna bakışı tıpkı AK PARTİ gibi olumlu değildir. Kotadan bahsedilmezken kadınlara MHP'nin kapılarının açık olduğu belirtilmektedir. Bu parti, kadınları desteklediklerini ve siyasete katılımlarının gerekliliği vurgulanmakla birlikte kota uygulamasını kadın- erkek eşitliğine aykırı olduğu gerekçesiyle hayata geçirmemiştir. MHP 8 Kasım 2009 tarihli Ankara'da gerçekleştirilen 9. Olağanüstü Kurultay'ında kabul edilen parti tüzüğünde sadece, Kadın ve Gençlik kollarının teşkilatlanmaları, teşkilat kademelerindeki organların yetki ve sorumlulukları, çalışmalarına ilişkin usul ve esasların çıkarılacak olan yönetmelikler ile belirleneceğine değinilmekte yetinilmiştir (https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf, 2021).

HDP (Halkların Demokratik Partisi) eş başkanlık sistemi ile kotayı %50'lere çıkarmış, özgürlükçü bir parti olduklarını dile getirerek, kota uygulamalarında eşitlik sağladıklarını ve kadına çok önem verdiklerini dile getirmişlerdir (Bešli, 2005:3-6). HDP, 22 Haziran 2014 tarihli 2. Olağanüstü Kongre'de kabul edilmiş parti tüzüğünde; partinin tanımı olarak; "Parti, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireylerin, göçmenlerin, yaşam alanları tahrip edilenlerin; aydın, yazar, sanatçı ve bilim insanları ile bütün bu kesimlerle birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir." şeklinde bahsedilirken, kuruluş amacının ise, siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamın her alanında cinsiyetler arası eşitsizliğe karşı çıkarak, erkek egemen sistemin ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için mücadele etmek olduğu belirtilmektedir (<https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/>, 2021).

Genel Başkanı bir kadın olduğundan bu konuda diğer partilerden öne çıkan İYİ Parti tüzüğünde; kadın hakları konusunu her partide olduğu gibi kadın kollarının oluşturulması, partiye üye olma şartları, hususunda ele almıştır. Kadın kollarının hangi usulle kurulacağına Genel Başkan veya Genel Başkanın teklifi ile Genel İdare Kurulu tarafından karar verilir. Kadın kollarının kuruluş, teşkilatlanma, işleyiş ve diğer hususlarını belirlemek üzere Genel Başkan tarafından hazırlanacak yönetmelik Genel İdare Kurulunun salt çoğunluk ile onaylamasının ardından yürürlüğe girer. Cinsiyet kotası şu şekilde belirlenmiştir: “a. İYİ Parti'nin katıldığı milletvekili genel seçimlerinde merkez yoklaması yoluyla belirlenecek adayların tespitinde, b. İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için adayların tespitinde, c. Genel İdare Kurulu seçimlerinde, d. İl, ilçe, belde yönetim kurullarının seçiminde, e. Kongre ve kurultay delegeliği seçimlerinde, f. Merkez Disiplin Kurulu ve İl Disiplin Kurulu üye seçimlerinde, asıl ve varsa yedek üyeliklerde ayrı ayrı olmak üzere en az yüzde yirmi beş cinsiyet kotası uygulanır” (<http://www.iyipartikadikoy.org/wp-content/uploads/2021/04/iyparti-tuzuk-20191004.pdf>, 2021).

Tablo.3: 2011-2015-2018 Yılları Arasında Kadın Milletvekillerinin Meclisteki Sayısı (YSK 24,25,27. Dönem Genel Milletvekili Seçim Sonuçları)

GÜN/YIL	12 HAZİRAN	2011	7 HAZİRAN	2015	24 HAZİRAN	2018
CİNSİYET	K	E	K	E	K	E
AK PARTİ	46	281	41	217	53	242
CHP	19	116	21	111	18	128
MHP	3	50	4	76	4	45
HDP	-	-	32	48	26	41
İYİ PARTİ	-	-	-	-	3	40
BAĞIMSIZ	11	24	-	-	-	-

Yukarıdaki tablodan da açıkça anlaşılabileceği gibi, kota uygulamalarını kabul etmeyen AK PARTİ'nin Meclis içerisinde kadın milletvekillerini desteklediği görülmektedir. CHP içerisinde yer alan kadın milletvekilleri de 2015 yılında artış gösterirken, 2018 seçimlerinde azalmıştır. MHP içerisinde ise bu oran diğer partilere göre çok daha düşüktür. HDP ise 2015 seçimlerinden itibaren kadın milletvekili konusunda yüzdelik oran açısından Meclis'teki partiler arasında ilk sırayı almıştır. 2017 yılında kurulan İYİ Parti'de ise Genel Başkan seçilen Meral Akşener kadın kimliğiyle bu partinin öne çıkmasını sağlarken, kota uygulamasında kadınların oranının çok düşük seviyede kaldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Milli Mücadele sırasında büyük kahramanlıklar gösteren Türk kadınlarının savaş sonrasında bekledikleri şey tıpkı savaş zamanında olduğu gibi toplumun her alanında yer alabilmektir. Bu sebeple Türk kadınları Meşrutiyet döneminden beri verdikleri haklarını kazanma mücadelesini, Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam ettirmişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk kadınların siyasi haklarını elde etmek için başlatmış oldukları mücadelelere destek vermiş ve Türk kadını 1934 yılında siyasi haklarını elde ederek belediye, muhtarlık ve genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını pek çok Batılı ülkeden önce elde etmiştir. İlk yıllarda

Meclis içerisinde yer alan kadınların sayısı fazlayken, sonraki yıllarda bu sayıda büyük oranda azalma meydana gelmiştir.

1980 yılından sonra kadın konusu, kadın hareketleriyle tekrar gündeme gelmiş ve kadın hakları konusunda bazı değişimler yaşanmıştır. 1985 yılında CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women), 1993 yılında Tansu Çiller'in başbakan olması, 1995 yılında Pekin Deklarasyonu ile kadın konusu üzerinde durulmaya başlamıştır. Siyasi parti başkanları kadınları siyasete dâhil etmek için gerekli koşulların sağlanması gerektiğinden bahsetmiş ve siyasi partiler kota uygulamalarını partilerin tüzüklerine dâhil etmişlerdir. Fakat kota uygulaması hiçbir zaman istenilen düzeye ulaşmamış ve eşitlik prensibi uygulanamamıştır. Son yıllarda bir tek HDP'de eş başkanlık uygulaması yanında kadın milletvekili sayısının diğer tüm partilerin önüne geçtiği görülmüştür.

Türkiye'de son on yılda siyasi partiler içerisinde yer alan kadın milletvekillerinin sayısı erkek milletvekilleri sayısından oldukça düşüktür. 2011 seçimlerinde toplam 550 milletvekilinden 69 kadın milletvekili, 2015 seçimlerinde 550 milletvekilinden toplam 98 kadın milletvekili ve 2018 seçimlerinde toplam 600 milletvekilinden 104 kadın milletvekili Meclis'e girebilmiştir (<https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644,2020>).

Kadın sorunlarına değinilmesi, kadın sorunlarının kadın gözü ile görülebilmesi ve çözümlere ulaşılabilmesi için kadın temsiline arttırılması, kadın yöneticilerin fazlalaşması önem arz etmektedir.

Kadınları siyasete dâhil edebilmek için, ilk olarak kadının ev içi sorumlulukları hafifletilmelidir. Partiler siyasi kotaya bakışa açılarını değiştirmelidirler. Siyasi partiler, kadın kollarına söz ve temsil hakkı vermeli, cinsiyetçi yaklaşımlara son verilmelidirler (Aydemir D-Aydemir E, 2011:38). Erkeklerin ilk baştan beri sürekli kadınları siyasetten uzaklaştırma, uzaklaştıramıyorsa da etkinliğini en aza indirme çabaları son bulmalıdır. Bunlar gerçekleştiğinde elbette ki kadınlar siyasete ilgi duyacak ve siyasette en az erkekler kadar belki de daha fazla başarılı olacaklardır (Erzen, 2019:31).

Kadınların siyasette etkili olması, önemli mevkilere gelebilmesi, siyasi haklarını gerçek anlamda kullanmaları açısından çok önemlidir. Yıllarca kadınlara verilen siyasal haklar başlığı altında, sadece Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkili denilebilecek siyasi kazanımlar söz konusu olmuş, ilerleyen süreçte ise bunu devam ettiremedikleri görülmüştür.

Siyasi partilerin kadınlara görev verme, üst makamlara getirme konusunda isteksiz oldukları söylenebilir. Her ne kadar 1993-96 yılları arasında Başbakanlık yaptıktan sonra, Başbakan Yardımcılığı, Dışişleri Bakanlığı ve Doğru Yol Partisi Genel Başkanlığı görevleriyle 2002 yılına kadar siyasetin içinde önemli mevkilere gelmiş olan Türkiye'nin ilk ve tek kadın Başbakanı Tansu Çiller örneği önemli ise de kadınların siyasetin içindeki genel durumuna bakıldığında çok geri sıralarda olduğu görülmektedir.

Türk siyasetinde kadın temsiline en alttaki siyasi basamaktan en üste gelinceye kadar geride yer almasının sebepleri irdelenirken Türk toplumunun sosyolojik yapısından ayrı tutulamayacağı ortadadır. Diğer yandan kadınların da bütün sorunlara rağmen siyasetle ilgilenmek, içinde yer almak ve sorunların çözümünün parçası olmak noktasında yeterli gayret içinde olmadıkları söylenebilir. Kota uygulamaları, pozitif ayrımcılık gibi düzenlemeler dahi siyasette kadın temsiline yeterli seviyeye getirememiştir. Bu aşamada kadınların da Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvikleriyle elde etmiş oldukları haklarını korumada ve geliştirmede

yetersiz kaldıkları gerçeği ile yüzleşmeleri gerekmektedir. Ele alınan meselenin cinsiyetçi bir yaklaşım olmayıp, toplumun parçası olan ve geri planda kalmış olan kadınların, siyasetin içinde yer alarak sorunların çözümüne katkı sağlamalarına yönelik olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayın, Kitap ve Makaleler:

1924 Anayasası, T. Düstur, Cilt 26.

Akyıldız, A. (2016). Demokrasinin Sayılarla Sınavı Seçim Sistemleri: Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7: 127-148.

Arı, M. (1998). Erkek Egemen Mecliste Kadınlar. Oya Çiftçi (Ed.) 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. İçinde: 547-548. Ankara.

Arıkan, G. (1988). Kırsal Kesimde Kadın Olmak, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2: 16.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, (2006). Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. Divan Yayıncılık.

Ayata, A.G. ve Gölgelioğlu, Ö. (2014). Fırsat Eşitliği mi Sonuçta Eşitlik mi? 2000'li Yıllarda Kadın Kotası Tartışmaları. Şeyda Öztürk (Ed.) Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Aydemir, D. ve Aydemir, E. (2011). Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz! Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi, Usak Raporları No:11-05.

Beşli, G.M. (2005). Siyasi Partilerde Cinsiyet Kotası, Uygulanışı ve Kadının Siyasi Katılımı Türkiye'de Eşitlik Politikaları ve Feminizm, Ankara. Hacettepe Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı.

Caporal, B. (1982). Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaacılık.

Caporal, B. (2000). Kemalizm Sonrasında Türk Kadını III (1923-1970), İstanbul: Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık.

Çadır, M. (2011). Kadının Sosyal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İl Örneği. Basılmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.

Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları Women's Participation In Political Life And Quota Applications, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 4:56-79.

Çakır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği), Basılmamış Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

Çolak, F. (2017). Demokrat Parti Dönemi'nde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960). Tarih Okulu Dergisi, 32: 115-158.

Demir, Z. (2015). Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler: Kadın Araştırmaları Dergisi, 2: 35-47.

Demirkürek, İ. (2011). 1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.

Erzen Ünal, M. (2019). Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği. Academic Social Studies Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8: 21-32.

Eşit Temsil İçin Cinsiyet Kotası. (2005). Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye, İstanbul: Ka-der Yayını.

Gönenç, L. ve Kontacı, E. (2005). Yaşayan Anayasa 2003 ve 2004 Yılları Anayasa Gelişmeleri, TBB Dergisi, 61:107-240.

Gül, S.S. (2007). 22 Temmuz Seçiminin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi? Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, 1(1): 1-26.

Güneş, G. (2010) Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması Ve Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım): Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 20-21: 171-190.

Güneş, İ. (2000). Türk Parlamento Tarihi V. Dönem (1935-1939), TBMM Vakfı Yayınları.

Karatepe, S. ve Arıbaş Nalcı, N. (2017). İş Hayatında Kadın Yöneticilere İlişkin Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme, Hatice Altınok vd. (Ed.) Yasama Dergisi, Dünya Kadınlar Günü Özel Sayısı I. 31: 7-23.

Kırkpınar, L. (2001). Türk Kurtuluş Savaşında Türk Kadını, Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II (Sunulmayan Bildiriler), 1763-1938 Yılları Arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ordu ve Toplum, (25-27 Ekim 1999- İstanbul), Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genel Kurmay Basımevi.

Koç, N. (2010). Kadın, İşçi ve Çocuk Sorunlarının Batılılaşma İçindeki Yeri: Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 9, Kış:191-214.

Oruç, T. ve Bayrakçı, E. (2018). Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler: Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2:464-480.

Ozankaya, Ö. (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür: Amme İdaresi Dergisi, S,1 :31-40.

Sargın, S. ve Yıldız, S. (2018). Türkiye Siyasetinde Kadın Milletvekillerin Mekânsal Dağılımı Ve Dağılıma Etki Eden Faktörler, Journal of Social And Humanities Sciences Research, 30:4061-4075.

Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. Uzmanlık Tezi. T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

Saygılıgil, F. (2010). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Lisans Programı.

Sezgin, S. (2019). Yerel Siyasette Kadın Temsili: 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri: Kırklareli İli Örneğinde Bir Değerlendirme: Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 2:21-47.

Şebnem, C. (2012). Siyasette Cinsiyet Kotası: AKP ve CHP Örnekleri: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1):78-96.

TBMM Zabıt Ceridesi, C: XVII, Devre:4, İçtima:2.

Terkan, B. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem Ve Politikaları (AKP Ve CHP Örneği): Selçuk İletişim Dergisi, 2 :115-136.

Toksöz, O. (1998). Doğru Yol Partisi'nin Kadına Yönelik Söylemleri, (1987-1995). 20.yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferans Bildirileri, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları. İçinde:563-564.

Uluslan, Ş. Kayhan, S. (2016). Çiftçilikten Milletvekilliğine: Hatı Satı Çırpan. Türk Dünyasında Kadın Algısı, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, 0017:271-280.

Üşür, S. S. (1998). Siyasal Alanda Cinsiyetçilik Ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı. Oya Çiftçi (Ed.) 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. İçinde:540.

Yayın, A. (2007). Geçici Özel Önlem Politikası: Kota. Kota El Kitabı. Ankara. KA-DER, Yalçın Matbaacılık.

İnternet Kaynakları:

AKP Parti Tüzüğü (2019), <https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

CEDAW, 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CE_DAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf, (Erişim Tarihi: 13.04.2020).

CHP Parti Tüzüğü (2018) <https://chp.azureedge.net/1f7bd3da6eb747b5b344afc903b0062d.pdf> (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

HDP Parti Tüzüğü (2014), <https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/> (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

İYİ Parti Tüzüğü <http://www.iyipartikadikoy.org/wp-content/uploads/2021/04/iyparti-tuzuk-20191004.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

MHP Parti Tüzüğü (2009), https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf, (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu Konferansında Kabul Edilen Kararlar, Dördüncü Dünya Konferansı, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11956>, (Erişim Tarihi:13.03.2020).

<https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>, (Erişim Tarihi: 09.06.2020).